

Radiografia Desigualtats de renda a Barcelona **Dossier** Universalització dels drets socials **Monografies** Greuge comparatiu econòmic de les persones amb discapacitat | Gent gran amb dependència | La població amb valoració de discapacitat **Experiències** Llei de la dependència i reptes de gestió per al govern local | Servei de valoració de la dependència **Tribuna** La universalització dels serveis socials des de dins | Renda bàsica | Xarxes europees i internacionals **Altres** Els hàbits esportius a Barcelona

Barcelona societat

Revista de coneixement i anàlisi socials

número

14

Sumari

3 Presentació

Radiografia

5 Desigualtats territorials de renda a Barcelona
María Jesús Calvo

Dossier

27 La Llei 12/2007, de serveis socials, en el marc de les noves polítiques de serveis socials a Catalunya
Pep Adelantado

35 Noves tendències legislatives en serveis socials: vers el reconeixement del dret subjectiu i la universalització
Toni Vilà

45 Longevitat i dependència, implicacions socials i econòmiques
Montserrat Guillén i Estany

Monografies

59 El greuge comparatiu econòmic de les persones amb discapacitat de la ciutat de Barcelona
Institut Municipal de Persones amb Discapacitat. Ajuntament de Barcelona

70 La gent gran amb dependència a Barcelona
Josep Ferrando, Maica Rodríguez-Sanz, Albert Espelt, Aina Plaza, Joaquim Costa, Carme Borrell

84 La població amb valoració de discapacitat a la ciutat de Barcelona
Aina Plaza, Albert Espelt, M. Rosario Borda, Laura Trujillo, Roser Torrentó, Josep Farrés

Experiències

98 El desplegament de la Llei de la dependència: reptes de gestió per al govern local
Albert Serra, Pau Mas

102 La posada en marxa de la Llei de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència a Barcelona
Albert Espelt, Josep Rodríguez-Roca, Aina Plaza, Teresa Roigé, Pilar Landeira, Josep Farrés

Tribuna

112 Raons tècniques i normatives del caràcter universal de la renda bàsica
Daniel Raventós

118 La universalització dels serveis socials des de dins
Fernando Fantova

Referències

128 Barcelona en xarxa
Xavier Mayo

Més

129 Els hàbits esportius a Barcelona, 2006
Marta Carranza, Joana Carbó

Resumen/Summary

143 Resumen

147 Summary

Nota:

Tot i que la traducció al català de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i l'atenció a les persones en situació de dependència, qualifica un dels graus de dependència com a «severa», seguint les instruccions de l'Institut d'Estudis Catalans l'anomenarem «greu», de manera que l'escala de dependència s'estableix així: moderada, greu i gran dependència.

Consell Editorial

Ricard Gomà, regidor de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania
Carles Martí, regidor de l'Àrea de Benestar i Cohesió Territorial
Elsa Blasco, regidora de Dones i Joventut
Joaquim Mestre, regidor de Drets Civils
Isabel Ribas, delegada de Salut Pública
Daniel de Torres, comissionat de l'alcaldia per a la Immigració i el Diàleg Intercultural

Secretaria

M. Glòria Figuerola, gerent de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania

Equip de redacció i coordinació

Direcció

Carlos Salanova, Departament de Recerca i Coneixement

Direcció acadèmica

Ismael Blanco, Universitat Autònoma de Barcelona

Coordinació

Pep Gómez, Observatori Social Barcelona

Consell de Redacció

Sílvia Navarro, Direcció d'Acció Social i Ciutadania
Rosa Maria Badà, Direcció de Drets Civils
Carme Borrell, Agència de Salut Pública de Barcelona
Maria Eugènia Sánchez, Delegació de Salut Pública
Rosario Borda, Institut Municipal de Persones amb Discapacitat
Bàrbara Roig, Direcció del Programa de Dones
Jordi Casanovas, Direcció de Joventut
Maia Berasategui, Direcció d'Immigració
Anna Carné, Institut Municipal d'Esports
Montse Tort, Institut de Cultura
Araceli Vilarrasa, Institut Municipal d'Educació
Montse Gispert, Direcció de Serveis de Participació i Associacionisme
Orland Blasco, Direcció de Nous Usos Socials del Temps

Assessorament lingüístic

Rosa Chico

Disseny i maquetació

Jordi Salvany

Impressió

Imatge i Producció Editorial

Edició

Observatori Social Barcelona

Departament de Recerca i Coneixement
Gerència de l'Àrea d'Acció Social i Ciutadania
Ajuntament de Barcelona
Diagonal, 233
08013 Barcelona
Telèfon: 93 413 26 24
barcelonasocietat@bcn.cat

ISSN: XXXXXXXXXX

Dipòsit legal: XXXXXX

©Ajuntament de Barcelona

Barcelona Societat té una periodicitat semestral.

Es permet reproduir les dades i la informació provinents de fonts municipals si se'n cita la procedència.

Els articles inclosos en aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

La universalització dels serveis socials des de dins

Reflexió sobre la finalitat pròpia, el contingut tècnic i l'estructuració i la gestió dels serveis socials en i per al seu procés d'universalització

Fernando Fantova. Consultor social

Introducció

Els serveis socials estan vivint a Espanya un moment de canvis i expectatives, i es parla, s'escriu i sobretot es legisla en clau de drets subjectius exigibles i universalització dels sistemes públics de serveis socials. Al desembre del 2006 s'aprova a les Corts Generals la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, i a l'octubre de l'any següent, al Parlament de Catalunya, la Llei 12/2007, de serveis socials.

El procés d'universalització dels serveis socials, des d'una perspectiva d'extensió i aprofundiment de la garantia i l'exercici de drets socials, s'ha d'estudiar i fer viable, sens dubte, des d'enfocaments de tipus jurídic i econòmic, perspectives que s'acostumen a adoptar, normalment, des d'àmbits o instàncies més aviat externes als mateixos serveis socials. No obstant això, aquest procés, avui i aquí, necessita també mirades i aportacions fetes, més aviat, des de dintre dels serveis socials realment existents, que posin l'atenció en les necessitats de les persones a les quals es respon des dels serveis socials, al valor afegit de contingut tècnic que aporten, i a la seva estructuració i gestió en un context determinat.

En aquest article, per tant, intentaré adoptar una posició més propera als processos operatius d'intervenció social que tenen lloc en els serveis socials, més pròxima a la tasca quotidiana dels diferents professionals dels serveis

socials, per intentar identificar, també des d'aquesta posició, condicions afavoridores de la desitjada universalització dels serveis socials com a dret de ciutadania. Aquestes condicions tenen a veure amb la manera d'enfocar les activitats operatives, amb les metodologies que cal fer servir, amb la gestió dels serveis... Condicions que, al costat d'altres, imprescindibles, com les de caràcter jurídic i econòmic, facin possible la construcció efectiva d'aquests serveis socials de qualitat als quals aspirem per a totes les persones per a qui treballem.

Pretenc, per tant, compartir una reflexió analítica, crítica i propositiva que faig a partir d'experiències pràctiques de disseny, implementació i avaluació de processos de transformació d'organitzacions i sistemes de serveis socials, i en diàleg amb altres textos produïts més o menys recentment en la comunitat de persones interessades pels serveis socials, i la política social en general, en el nostre entorn. I, per descomptat, desitjos que qui llegeixi l'article s'animi a continuar la conversa.

Drets socials i necessitats socials

Añón i García Añón han assenyalat que «els drets humans existeixen perquè satisfan necessitats bàsiques» (Añón i García Añón, 2004: 94), entenent que «les necessitats són estats de dependència o, en altres termes, expressió de la relació de dependència de l'home respecte al món al qual pertany» (Añón i García Añón: 2004: 96). S'anomenarien bàsiques aquelles necessitats que són

identificades com a requisits comuns i universals per a qualsevol projecte de vida que qualsevol persona pogués tenir (i s'anomenarien fonamentals els drets corresponents a la satisfacció d'aquestes necessitats).

Assumeixo que el llenguatge dels drets humans és el llenguatge comú més aconseguit i admès al nostre món per referir-nos a les necessitats humanes. Per tant, a primera vista, no sembla un mal ganxo per penjar-hi la reflexió sobre els serveis socials, ja que si es tracta de serveis, caldrà suposar que donen resposta a alguna necessitat de les persones. I, per descomptat, la dels drets humans sembla un ganxo imprescindible si volem parlar de la universalització d'aquests serveis.

La doctrina sobre els drets humans acostuma a distingir diversos tipus o generacions de drets, i en relació amb això s'acostuma a considerar fundacional i referencial un text de Thomas Humphrey Marshall titulat «Ciutadania i classe social» (Marshall, 1997), que recull una conferència dictada l'any 1949. Per a Marshall la ciutadania social (és a dir, disposar de drets socials) seria una mena de tercer estadi que ve a perfeccionar els dos anteriors (els de la ciutadania civil i la ciutadania política). Si ens estalviem la discussió —que ara no ve al cas— sobre si els drets arriben per generacions o no, allò que la comunitat que estudia i defensa els drets humans assumeix cada vegada més clarament com a lloc comú és que els drets humans són interdependents

(IDHPA, 2007: 11-12), i està en contra de qualsevol proposta de selecció o jerarquizació entre ells.

La nota que més sovint s'acostuma a fer servir per distingir els drets socials dels drets civils i polítics és el seu caràcter «prestacional» (Vicente Giménez, 2006: 85), és a dir, el fet que l'exercici del dret es tradueix, necessàriament, en l'ús o gaudi, per part de la persona, d'un recurs o servei. Al contrari, l'exercici dels drets civils i polítics s'acostuma a entendre, més aviat, com una qüestió de llibertat, i allò que la persona pot esperar d'altres agents no és tant una prestació (en positiu) com que (en sentit negatiu) s'abstinguin de retallar aquesta llibertat.

Si fem un paral·lelisme, anomenaríem necessitats socials les corresponents als drets socials. El que volem dir quan parlem de necessitats socials, segurament, és que la resposta a aquestes necessitats importa i implica, d'alguna manera especial, la col·lectivitat, la societat. Un plantejament similar a aquest s'ha fet per definir els riscos que s'adjectiven com a socials (Bergham, 2000). Així doncs, dins del conjunt dels drets humans, els drets socials connectaran amb l'existència d'uns recursos i unes atencions que ens proporcionem recíprocament en un determinat context social i que, en aquest context social (tendencialment global), es consideren especialment protegibles al si d'aquesta relació recíproca que ens permet construir-nos, cohesionar-nos, articular-nos i considerar-nos

com a col·lectivitat, com a societat. Crida l'atenció que en la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea aquests s'ordenen en títols encapçalats pels següents temes: dignitat, llibertats, igualtat, solidaritat, ciutadania, justícia. Els drets socials es recullen, fonamentalment, al títol relatiu a la solidaritat (Unió Europea, 2007).

Podríem dir que aquests drets socials, necessitats socials, riscos socials dels quals venim parlant, tindrien com a correlat, en un context com el nostre i en el moment actual, la protecció social, la política social o l'acció pro benestar (social). En societats de mercat com les nostres, es tractaria de necessitats i activitats que, col·lectivament, decidim, almenys en alguna mesura, no deixar al lliure joc del mercat. Per això cal parlar de desmercantilització (Esping-Andersen, 2007), en el sentit que es tracta de necessitats que desitgem que obtinguin, en alguna mesura, resposta amb independència de la solvència en el mercat de les persones que les tenen.

La finalitat específica dels serveis socials en clau positiva i universal

Des del meu punt de vista, per poder ubicar correctament els serveis socials en aquest marc d'acció pro benestar i de drets socials que s'acaba de presentar breument (i, per tant, per pensar la seva universalització), cal identificar quina és la necessitat a la qual responen els serveis socials o, dit d'una altra manera, quin és el bé protegible

per part d'aquesta branca de l'acció pro benestar. Si aquesta necessitat a la qual responen els serveis socials és veritablement universal, si aquest bé que protegeixen o promouen interessa, certament, a tot el món, estarem en un bon camí per poder parlar després d'universalització i, en definitiva, dels serveis socials com a dret de ciutadania. Al contrari, per molt que es garantís jurídicament el dret als serveis socials, per molt que es financés pressupostàriament, si no hi hagués sentit, solidesa i sostenibilitat en el contingut, en l'activitat, en el producte... estaríem, al meu parer, edificant sobre fonaments fràgils.

Aquest tipus de consideracions em semblen especialment rellevants si acceptem que, com diu Demetrio Casado, la dels serveis socials és una branca d'activitats en construcció (Casado, 2007: 35). Aquest autor mateix entén que, almenys en el cas espanyol, el procés d'institucionalització jurídica en el sector públic ha estat allò que ha contribuït més a la decantació dels serveis socials com a àmbit diferenciat al nostre país. En canvi, si revisem les lleis de serveis socials de les comunitats autònomes espanyoles, comprovem que, com a mínim al meu parer, no hi ha una identificació, definició i delimitació precisa dels serveis socials i que, més aviat, s'observa la tendència oposada, a abraçar per escrit un àmbit molt més ampli que el que s'assumeix en la realitat (i, en tot cas, segons la meva opinió, molt imprecís).

Examinem, sense anar més lluny, el que diu la Llei 12/2007, de serveis socials de Catalunya, als tres primers apartats de l'article 3:

«1. Els serveis socials tenen com a finalitat assegurar el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la seva vida mitjançant la cobertura de les seves necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials en el marc de la justícia social i del benestar de les persones.

2. Són necessitats socials, a l'efecte del que estableix l'apartat 1, les que repercuteixen en l'autonomia personal i el suport a la dependència, en una millor qualitat de vida personal, familiar i de grup, i en el benestar de la col·lectivitat. Les necessitats personals bàsiques són les pròpies de la subsistència i la qualitat de vida de cada persona.

3. Els serveis socials es dirigeixen especialment a la prevenció de les situacions de risc, a la compensació dels dèficits de suport social i econòmic i de situacions de vulnerabilitat i dependència, i a la promoció d'actituds i capacitats de les persones com a principals protagonistes de la seva vida.»

Al meu parer, aquesta llei, com la resta de les lleis espanyoles de serveis socials, admeten com a objecte dels serveis socials un ampli ventall de necessitats i aspiracions, necessitats i aspiracions que, d'altra banda, també són considerades o ateses per altres branques d'activitat, polítiques públiques o sistemes de serveis. Com s'entén

això? Com és possible que les lleis que pretenen delimitar un àmbit de necessitats i activitats recullin com a pròpies de l'àmbit necessitats i activitats que ja estan considerades com a pròpies en altres àmbits? Com es pot encarregar als serveis socials que s'ocupin de tantes àrees de la vida de la gent? Segons la meva opinió, això és possible perquè hi ha un missatge, més o menys implícit, que és que es tractaria de respondre a aquest ampli ventall de necessitats, sí, però no de tothom, sinó d'algunes categories especials de persones.

Dit d'una altra manera, ja fa temps vam parlar d'universalitat (els serveis socials, sobre el paper, són per a tothom), però hi ha un sobreentès en el sentit que els serveis socials, en realitat, són per a uns col·lectius especials, i que la generalitat de la població no els necessita ni els necessitarà. I possiblement el text legal que acabo d'esmentar és expressió d'un cert compromís entre una visió tradicional dels serveis socials (amb un ampli espectre de necessitats i un ventall restringit de destinatàries i destinataris), i l'avanç en clau de precisió del tipus de necessitats i ampliació (cap a la universalització) de la població diana.

Personalment, crec que aquest equilibri de compromís, aquesta situació paradoxal, comprensible i reveladora, pot ser l'antesala de noves formulacions en les quals, clarament, s'identifiqui un bé protegible, específic i propi, formulat en positiu i efectivament universal, com a objecte dels serveis socials sense

que això sigui, certament, al preu de proposar als serveis socials una ruptura amb la seva tradició, amb la seva història, amb els seus valors, amb les seves consecucions, que estan vinculats en gran mesura a l'atenció a molt diverses necessitats de col·lectius vulnerables i, en principi, quantitativament minoritaris en una societat com la nostra. És possible, això?

Jo crec que sí, i la meua proposta per al debat, segurament atrevida, és entendre que els serveis socials s'ocupen de la interacció. I proposo definir aquí la interacció com l'ajustament dinàmic entre la capacitat de desenvolupament autònom de la persona en els seus entorns vitals i el suport social disponible a través dels vincles familiars, convivencials o comunitaris en general. Proposo la paraula interacció perquè permet fer referència tant al que la persona fa i és capaç de fer com al suport o l'ajuda que rep gràcies als vincles informals que manté.

Des del meu punt de vista, entenem i situem millor el que són els serveis socials si destaquem que el que els interessa no és l'autonomia personal (o dependència funcional) com a tal. Ni tampoc, com a tal, la integració relacional (els vincles familiars o comunitaris de caràcter informal). El que interessa és l'ajustament dinàmic entre autonomia personal i integració relacional. I aquest ajustament és un bé valuós. I aquest ajustament pot ser molt bo en el cas d'un bebè humà o d'una persona de vuitanta anys en situació de depen-

dència quan tenen una tupida i potent xarxa familiar i comunitària de suport. I ho és en el cas d'un ermità cèlibe o una executiva internacional soltera i viatgera sense a penes vincles informals però amb una gran capacitat de desenvolupament autònom.

Al llarg de la nostra vida hi pot haver moltes i molt diverses situacions en les quals no ajusti bé el nostre grau d'autonomia personal i la qualitat de la nostra integració relacional. Doncs bé, proposo definir els serveis socials com aquells serveis que s'encarreguen de la prevenció, la compensació i la modificació d'aquestes situacions i, en tot cas, de promoure el millor ajustament possible entre autonomia personal i integració relacional a cada moment del cicle vital i en cada context i entorn en el qual es trobin les persones.

Lògicament, els serveis socials no més són una part de l'acció pro benestar, i el desitjable és la sinergia entre la seva actuació i l'actuació d'altres branques de la política social, com la sanitat, el bé protegible de la qual seria la salut; l'educació, que promou l'aprenentatge; l'acció en l'àmbit de l'habitatge, que respon a les necessitats d'allotjament; la intervenció en relació amb l'ocupació, el bé protegible de la qual seria el treball... i, finalment, allò que considero branca o política de tancament d'aquest entramat protector, que és la garantia d'ingressos, mitjançant la qual se'ns proporciona els diners amb els quals comprar, si és possible, els béns que no aporten les

altres branques. Si s'accepta aquesta conceptualització, al meu parer, caldria intentar treure dels serveis socials aquelles prestacions econòmiques que siguin de garantia d'ingressos.

Des d'aquest enfocament, certament, em sembla que un dels aspectes criticables de la —d'altra banda interessant— Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, és que només es fonamenta en un dels pilars del sistema del benestar, els serveis socials, i poc en els altres, tot i que són tan rellevants com el dels serveis socials per a la prevenció i l'atenció de les situacions de dependència.

Sigui com sigui, crec que són una sèrie de canvis socials els que ens permeten, i en certa manera ens poden dur a veure, els serveis socials d'aquesta manera. I em refereixo, com a mínim, a:

- La lluita i el progrés de col·lectius vulnerables l'atenció dels quals s'ha considerat en algun moment pròpia d'una branca o un sistema específic (com els serveis socials), que han reivindicat i van exercint el dret que totes les branques o sistemes (educació, habitatge, ocupació...) siguin universalment accessibles i que, d'altra banda, van mostrant com mesures i prestacions que es consideraven específiques per a determinats segments poblacionals es revelin beneficioses per al conjunt de la població.

- Canvis socials com l'increment de les situacions de dependència funcional o la diversificació dels

processos d'exclusió social que han fet que determinades necessitats que es consideraven excepcionals o, en tot cas, pròpies de predeterminades poblacions de risc, es vagin assumint com a pròpies o probables per part de capes més àmplies de la ciutadania, en un context d'individualització de les trajectòries i de fragmentació dels segments poblacionals anteriorment existents en funció d'eixos diversos de gènere, ètnic, generacional, funcional, familiar, cultural, laboral, econòmic... (Gomà i Subirats, 2005).

- El fet que determinats béns relacionals (Donati, 1999: 123; Herrera i Jaime: 2005: 183) dels quals s'ocupaven bàsicament les dones en les xarxes familiars i comunitàries (i de manera gratuïta) vagin escassejant, almenys en el format en què es trobaven en les societats tradicionals, fa que es visibilitzin i siguin valorats.

Des del meu punt de vista, l'efecte que tenen aquests processos socials és el següent:

- Es va superant la visió segons la qual hi ha d'haver una branca o un sistema dintre de l'acció pro benestar que s'ocupi globalment dels col·lectius vulnerables, entenent que totes les branques o els sistemes (educació, sanitat, serveis socials...) ho han de fer de la mateixa manera, ja que són universalment accessibles.

- Determinats riscos socials (o necessitats de suport) que tradicionalment s'havien considerat privats, particulars, especials, minoritaris... es

comencen a veure com a col·lectius, socials, públics, compartits... Específicament, es configura i emergeix amb força la interacció (entesa com l'ajustament entre autonomia personal i integració relacional) com a necessitat social o bé susceptible de protecció i promoció i capaç de donar prou contingut a una branca o sistema dintre de l'entramat de l'acció pro benestar.

- Per tant, es va deixant de pensar i de fer els serveis socials com a serveis per a totes les necessitats (o moltes) d'algunes persones (col·lectius vulnerables) per passar a percebre'ls i configurar-los com a serveis dedicats a un tipus de necessitats (interacció: autonomia i integració) de tot el món.

En tot cas, sóc conscient que això de la interacció, això de l'ajustament dinàmic entre l'autonomia personal i la integració relacional sona estrany, però com a mínim crec que pot servir en el procés de recerca d'aquest referent positiu i universal que, al meu parer, necessiten els serveis socials si volem que puguin ser entesos i configurats com una branca més de la política social que, com les altres, s'ocupa d'alguna necessitat que totes les persones podem tenir en diferents moments de la nostra vida. Si volem oferir una base sòlida perquè puguin superar la condició residual, inespecífica i marginal que en molts moments i circumstàncies se'ls ha atribuït i han tingut. Crec, d'altra banda, que el concepte d'interacció (d'ajustament dinàmic entre autonomia personal i

integració relacional) pot servir per continuar recollint i emmarcant tot allò genuí i valuós que desenvolupen els serveis socials realment existents. Crec que permet una lectura prou flexible i oberta per avançar fermament en la configuració d'uns serveis socials per a totes les persones sense deixar desatès cap dels grups poblacionals que més protecció han rebut tradicionalment des dels serveis socials.

Contingut tècnic de la intervenció en serveis socials

Al meu parer, si haguéssim identificat aquesta necessitat universal, aquest bé protegible, podríem tenir un *leitmotiv* poderós perquè la gent entengués per a què li serveixen els serveis socials. Però, en tot cas, difícilment arribaríem a la gent, difícilment ampliaríem l'espectre d'usuàries i usuaris potencials i reals dels serveis socials si no els mostréssim el producte que permet respondre a aquesta necessitat, si no disposéssim dels serveis que efectivament permetessin protegir i promoure aquest bé desitjable.

La meua percepció personal és que aquest producte existeix, que disposem dels serveis que permeten protegir i promoure aquest bé, que tenim aquesta activitat que permet respondre a aquesta necessitat de la qual estem parlant. Posats a anomenar-la d'alguna manera, l'anomenaria intervenció social, encara que només sigui perquè és un terme que no és propietat de cap de les disciplines o professions relacionades amb

els serveis socials, i encara que accepti que no sols es fa intervenció social en els serveis socials (Fantova, en premsa).

He de reconèixer que aquesta intervenció social de la qual parlo, tant se val com l'anomenem, també és una realitat en construcció. Per això, en els serveis socials realment existents, i en la comunitat científica i tècnica que hi està interessada, trobarem al costat d'experiències i eines valuoses, unes altres que, a manera d'impureses o vicis, resten rigor i eficàcia a la intervenció que es du a terme als serveis socials. D'altra banda, també és un fet que als serveis socials trobem, al costat de prestacions i serveis propis de la branca, altres prestacions i serveis que més aviat encaixarien, segons l'esquema que he proposat, en altres branques de l'acció pro benestar.

Tal com ho veig, el procés de debat per a la delimitació de l'objecte dels serveis socials i el procés de desenvolupament tècnic basat en l'evidència que vagi perfeccionant la intervenció social són processos que s'alimenten i es potencien mútuament, ja que en la mesura que perfilem millor l'efecte per desencadenar, millor podrem desenvolupar les eines per fer-ho, i en la mesura que millorem la tecnologia d'intervenció, més visible serà el seu impacte en la vida de les persones destinatàries. En tot cas, la idea que vull plantejar i subratllar és que també en la manera de dur a terme, operativament, la intervenció social, crearem condicions de possibilitat o, per contra,

posarem obstacles a la universalització dels serveis socials.

En coherència amb la finalitat que he proposat per a ella, assumeixo que la intervenció social (que es du a terme als serveis socials) és una activitat fonamentalment relacional, és a dir, que es desenvolupa sobretot (encara que no únicament) en o a través de les relacions interpersonals entre els agents d'intervenció (o prestació del servei) i les destinatàries i els destinataris. Em baso lliurement en un esquema de Josep Maria Rueda (Rueda, 1998: 158-164) per afirmar que la intervenció social pot tenir un caràcter més aviat (o conjuntament):

- Assistencial, pal·liatiu...: quan la pretensió de la intervenció s'entén com a compensació del desajustament entre autonomia personal i integració relacional però sense modificar necessàriament la capacitat autònoma de la persona o els seus vincles relacionals en l'entorn.

- Promocional, habilitador...: quan pretén provocar aprenentatge en les persones, increment de la seva autonomia...

- Transformador de situacions, estructures, xarxes, sistemes...

Al llarg del seu desenvolupament, l'evidència disponible a través de la investigació, la sistematització de la pràctica i els consensos professionals han permès decantar i construir un conjunt de principis filosòfics, eixos metodològics... Em vull aturar una mica en aquells que, al meu entendre,

empenyerien més els serveis socials cap a la universalització:

- Enfocament comunitari. Que la intervenció, en clau de proximitat, es fonamenti en les xarxes familiars i comunitàries i els doni suport (Govern de Navarra, sense data; Navarro, 2002).

- Personalització. Recerca flexible del grau més alt d'adequació o adaptació de l'atenció a les necessitats, demandes i expectatives de cadascun dels individus.

- Sinergia. Recerca del grau més alt d'ajustament, la màxima fluïdesa i l'efecte multiplicador entre les diferents prestacions i serveis que rep la persona, de manera que la intervenció amb la persona sigui tan amigable i tan poc disruptiva com sigui possible, i l'abordatge sigui tan integral com sigui necessari.

- Promoció de l'autonomia, en el doble sentit de treballar perquè la persona conservi i desenvolupi més i millor les capacitats i que decideixi, tant com sigui possible, sobretot el que l'afecta.

- Normalització. Oferir a les persones destinatàries els entorns, les activitats, els recursos i les oportunitats culturalment normatives o socialment valorades, amb especial atenció a qüestions com la confidencialitat, la intimitat, la privacitat i la imatge.

- Integració. Oferir els entorns, les activitats, els serveis i els recursos menys restrictius que sigui possible, és a dir, els que representin més contacte amb la comunitat.

Crec que uns serveis socials que es vagin plantejant, tècnicament i operativament, a partir d'aquestes claus, són uns serveis socials més universalitzables, més tendents a la universalització. Això està sent possible i serà cada vegada més possible, al meu parer, a mesura que:

- Es va reforçant i visibilitzant la tasca de diagnòstic social (Martín, sense data) i la prescripció tècnica com a funció clau en l'àmbit dels serveis socials, precisament perquè el diagnòstic social (i la prescripció tècnica corresponent) permet identificar les necessitats a les quals poden donar resposta els serveis socials i diferenciar-les d'aquelles que cal abordar des d'altres branques de l'acció pro benestar.

- Es potencien i es dóna valor a les prestacions tècniques pròpies dels serveis socials (com l'assistència personal, l'acompanyament social, la intervenció comunitària...) i s'entén que altres prestacions (com l'allotjament, l'alimentació, les prestacions de caràcter sanitari...) tenen, si escau, un caràcter complementari en els serveis socials.

- Se separen de l'àmbit dels serveis socials aquelles prestacions econòmiques (com les rendes mínimes o les prestacions per a habitatge) que corresponen conceptualment a altres branques de l'acció pro benestar i que contribueixen, segons la meua opinió, a distorsionar la imatge dels serveis socials, desviar part de les seves energies i condicionar la tasca d'intervenció social.

- Es potencia l'atenció generalista i personalitzada, superant progressivament la segmentació tradicional per col·lectius vulnerables atesos de manera segregada i apostant pels formats i enfocaments més amigables amb les xarxes familiars i comunitàries en clau de proximitat en el territori (Leichsenring, 2005: 24).

- Es desenvolupa la intervenció proactiva amb els dispositius i agents d'altres branques d'activitat en la recerca, des de l'especificitat dels serveis socials, d'objectius comuns que no són propis de cap de les branques com, per exemple, la prevenció de les dependències, l'atenció a la diversitat funcional, la inclusió social, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral, la igualtat de gènere...

Així doncs, entenc que la tasca de desenvolupament tècnic, d'investigació, desenvolupament i innovació, de sistematització de la intervenció social és condició necessària, encara que no suficient, per a una adequada universalització, entre altres coses perquè no serveix per a res declarar, jurídicament, un dret subjectiu si aquest no va associat a un catàleg o cartera de prestacions i serveis. I no hi ha manera de construir un catàleg o una cartera de prestacions i serveis si no hi ha per sota una labor rigorosa i sostinguda de creació i ordenació d'aquestes prestacions i serveis als quals instruments com el catàleg o la cartera garanteixen l'accés universal, en funció de les necessitats de cada persona.

De fet la mateixa Llei 12/2007, de serveis socials de Catalunya, en un lloable intent, possiblement, de no deixar fora res del que existeix, recull al llarg de quatre pàgines un catàleg de prestacions i serveis en el qual, no obstant això, dóna carta de naturalesa a modalitats d'atenció i a formes de segmentació que no necessàriament s'haurien de mantenir en el futur. Al meu entendre, de vegades pesa massa la inèrcia institucional o la lògica clientelar, per sobre dels desenvolupaments que suggeririen l'evidència comparada, la sistematització de les millors pràctiques o els consensos de la comunitat científica, professional i ciutadana vinculada als serveis socials. Per posar un altre exemple, en el catàleg de serveis de l'article 15 de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, al costat d'un servei la denominació i configuració del qual pot estar relativament establerta, com el servei d'ajuda a domicili, es parla del «centre de dia per a gent gran», del «centre de dia per a menors de 65 anys» i del «centre de dia d'atenció especialitzada», sense que aquesta classificació tripartida es basi en cap consens tècnic o realitat institucional, que jo sàpiga.

Estructuració i gestió d'organitzacions

Sense allunyar-me del dia a dia dels serveis socials, voldria identificar ara un últim conjunt de condicions de possibilitats per a l'efectiva universalització dels serveis socials com són els que

tenen a veure amb la seva estructuració i gestió (particularment en els sistemes públics de serveis socials), sempre recordant que en aquest article no entraré en aspectes que tenen a veure amb la institucionalització jurídica dels serveis socials, ni tampoc amb el seu finançament, tot i que —no em cansaré de dir-ho— són aspectes absolutament clau per a la desitjada universalització.

Així doncs, em pregunto què poden aportar l'estructuració i la gestió dels serveis socials en el procés d'universalització i, en primer lloc, crec que no hi haurà dubtes sobre el fet que no es pot parlar d'un dret universal als serveis socials si no es configura un sistema públic de serveis socials, com a instrument mitjançant el qual els poders públics garanteixen l'exercici d'aquest dret. A l'hora d'estructurar aquest sistema públic de serveis socials, crec que hi ha algunes notes característiques que contribuiran al procés d'universalització.

La primera té a veure amb l'accessibilitat dels serveis socials. No sembla difícil establir el vincle entre accés fàcil i universalització efectiva dels serveis socials. I aquesta accessibilitat té a veure, per exemple, amb l'absència de barreres físiques als centres de serveis socials, amb la qualitat i la quantitat de la informació que els serveis socials ofereixen sobre si mateixos o amb la proximitat de les unitats prestadores de serveis a la població, proximitat que s'aconsegueix potenciant les unitats o els programes de dimensions reduïdes

i caràcter polivalent, més susceptibles, per raons de massa crítica, de territorialitzar-se, desconcentrar-se o descentralitzar-se.

En aquesta línia, per exemple, Pilar Rodríguez ha recomanat que, «a més del desenvolupament en quantitat, varietat i qualitat dels recursos d'atenció (...) se'ls doti de flexibilitat per adaptar-se a les necessitats de cada cas. Pel que fa als serveis d'ajuda a domicili, que són els que cal impulsar més, cal que es produeixi una ampliació i una reorientació dels serveis que ofereixen per tenir en compte els suports en l'entorn i l'assistència personal. Els centres de dia i altres recursos intermedis han d'ajustar els seus objectius i les prestacions a la diversitat de situacions que cal atendre. També es recomana la inclusió sistemàtica de programes i serveis dirigits directament a les famílies, avui pràcticament inexistents. Quant als allotjaments i les residències, es proposa fer una revisió crítica i profunda del model predominant per millorar-ne la qualitat, produir innovació i més diversificació en l'oferta que permeti la capacitat d'elecció» (Rodríguez, 2006: 6).

Una segona qüestió de caràcter organitzatiu té a veure amb totes aquelles previsions que facilitin la coordinació amb els altres sistemes d'atenció i la continuïtat de l'atenció. Em refereixo, per exemple, a la delimitació de divisions territorials compatibles entre els diferents sistemes; a la creació d'òrgans de coordinació entre sistemes (per

exemple, entre el sanitari i el de serveis socials) en els diferents nivells de l'estructura, o a la previsió de sistemes de gestió de casos (Hall, 2002) en els quals intervinguin de manera intensa més d'un sistema o branca...

En tercer lloc, em referiria a l'estructuració, en totes les escales, de processos i dinàmiques participatives, que comencen amb la previsió d'intervenció de la persona usuària en l'elaboració del pla d'atenció que li correspon, continuen per experiències d'autogestió comunitària i col·laboració entre el sector públic i la iniciativa social en la resposta a necessitats en el territori, i es completen amb espais significatius per al diàleg social, el diàleg civil i, en definitiva, la participació ciutadana en els àmbits on es prenen les decisions sobre el sistema públic i la política pública de serveis socials.

D'altra banda, les organitzacions, a més d'estructurar-se, han de ser gestionades. Tot i que m'he ocupat més extensament de la qüestió de la gestió dels serveis socials en altres llocs (Fantova, 2006), no voldria acabar aquest article sense esmentar, si més no telegràficament, algunes aportacions que la gestió de centres i programes de serveis socials pot fer en el procés de la seva universalització:

- Desenvolupament d'enfocaments de gestió estratègica adaptats al particular *mix* de benestar present en els serveis socials, en els quals cada tipus d'agent (públic, social...) haurà de ser capaç de construir, mantenir i millorar

una posició que li permeti agregar el tipus de valor afegit que li correspon en més mesura (en cada cas: garantir, avaluar, innovar, coordinar, intervenir...), en un joc de suma positiva amb els altres agents.

- Aplicació de les tècniques de màrqueting a l'hora de segmentar de noves maneres la població destinatària de l'atenció, superant enfocaments que tendeixen la localització de les persones en col·lectius definits en funció d'una única característica de les persones (edat, funcionalitat...).

- Èmfasi en la gestió del talent humà i en la qualitat de l'ocupació, amb particular interès en els nivells auxiliars, en els quals els serveis socials poden trobar, ara o a curt termini, el seu taló d'Aquil·les o coll d'ampolla en el procés d'universalització.

- Acció combinada d'iniciatives de gestió de qualitat (amb estandarització de processos i compromisos de resultats) i gestió del coneixement (especialment orientades a enfortir competències relacionals en tots els nivells del sistema).

Considero que aquestes claus de gestió i estructuració que acabo de suggerir, juntament amb les altres presentades al llarg de l'article sobre el tipus de necessitats i activitats que cal considerar en els serveis socials, poden contribuir, al costat de decisions normatives i econòmiques, en una acció combinada i estratègica de molts agents per a la universalització efectiva dels serveis socials.

Des del punt de vista de l'estructuració i la gestió dels sistemes, cal assenyalar que la recent aprovació de la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, i de la Llei 12/2007, de serveis socials de Catalunya, ens situa davant la incertesa sobre l'articulació efectiva entre el sistema per a l'autonomia i l'atenció a la dependència i el sistema català de serveis socials. Des del meu punt de vista, en el desenvolupament i l'aplicació d'ambdues lleis s'haurà de fer un esforç d'estructuració i gestió que permeti minimitzar els previsibles costos de transacció (en forma d'interferències polítiques, conflictes competencials, deficiències de l'arquitectura institucional, fragilitat de mecanismes...) i desencadenar les sinergies tant com sigui possible.

Consideracions finals

Començàvem aquest article fent referència a canvis legislatius que poden empènyer els serveis socials cap a la desitjada universalització. No obstant

això, hem insistit, sobretot, a identificar condicions de la universalització que no depenen tant de les lleis com del compromís quotidià i de l'encert eficaç dels agents involucrats en els nostres serveis socials.

En diversos moments de l'article he pogut fer indicacions crítiques a la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, o a la Llei 12/2007, de serveis socials de Catalunya. No obstant això, en aquestes consideracions finals m'agradaria subratllar dues coses. En primer lloc, que, segurament, ambdues lleis són, en els seus encerts i en les seves limitacions, reflex del sector que pretenen regular. Dit d'una altra manera, no crec que existeixi a Espanya una comunitat científica, tècnica, professional, institucional o social en la qual haguem arribat a uns consensos que vagin especialment per davant d'aquestes lleis o per un lloc particularment diferent.

En segon lloc voldria dir que ambdues lleis, en les seves declaracions, poden ser coincidents amb molts dels

plantejaments que aquí hem intentat fer o que poden fer-se des de dintre dels serveis socials. I que, en tot cas, les lleis arriben fins a on arriben, que sempre hi haurà, afortunadament, una gran quantitat de qüestions que no depenen tant de la regulació normativa (o la despesa pública, per fonamental que sigui) com d'altres processos com els d'investigació científica, desenvolupament tècnic, compromís professional, enfortiment de les organitzacions, gestió estratègica, participació ciutadana, canvi social...

Aquestes lleis, aprovades per àmplies majories en els respectius parlaments, ens obren la porta a les persones que treballem en els serveis socials per poder impulsar una nova etapa en aquesta important branca de l'acció pro benestar. Possiblement només el temps ens permetrà analitzar fins a quin punt vam ser capaços, en aquest moment històric, d'empènyer cadascú des d'on està, per al perfeccionament i la universalització dels serveis socials que efectivament repercuteixi en la qualitat de vida de totes les persones.

Referències bibliogràfiques

- AÑÓN, M. J.; GARCÍA AÑÓN, J. *Lecciones de derechos sociales*. València: Tirant lo Blanch, 2004.
- BERGHAM, J. «Los nuevos riesgos sociales: informe de síntesis». 2000. <<http://www.foross.org/revista01/a03.php>> [Consultat el 21 de gener de 2008].
- CASADO, D. «La rama de los servicios sociales». A: CASADO, D; FANTOVA, F. (coord.). *Perfeccionamiento de los servicios sociales en España. Informe con ocasión de la Ley sobre autonomía y dependencia*. Madrid: Cáritas Española, 2007, p. 35-47.
- Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, publicada al DOGC núm. 4990, de 18 d'octubre de 2007.
- DONATI, P. *La ciudadanía societaria*. Granada: Universidad de Granada, 1999.
- GOMÀ, R.; SUBIRATS, J. «L'exclusió social, algunes reflexions conceptuals». *Barcelona Societat*, núm. 13 (2005), p. 56-63.
- Ley 39/2006, de promoción de la autonomía personal y atención a las personas en situación de dependencia, publicada al BOE núm. 299, de 15 de desembre de 2006.
- ESPING-ANDERSEN, G. «Prioridades del Estado de Bienestar para la Europa del siglo XXI». *Ekonomi Gerizan*, núm. 14 (2007), p. 90-111.
- FANTOVA, F. «Gestionar los servicios sociales: ¿una asignatura pendiente?». *Educación Social* núm. 34 (2006), setembre-desembre, p. 28-43.
- «Repensando la intervención social». *Documentación Social* (en prensa).
- *Sistemas públicos de servicios sociales. Nuevos derechos, nuevas respuestas*. Bilbao: Instituto de Derechos Humano Pedro Arrupe, Universidad de Deusto (en preparació).
- GOBIERNO DE NAVARRA. *Documento base para un plan de atención comunitaria de servicios sociales* (sense data). <http://www.cfnavarra.es/DGBS/planificacion/aten_com/doc_comp.pdf> [Consultat el 21 de gener de 2008].
- Hall, J. A. et al. «Iowa case management: innovative social casework». *Social Work*, vol. 47, núm. 2, abril 2002, p. 132-141.
- HERRERA, M.; JAIME, A. M. «Desafíos del servicio social en el marco de las nuevas políticas sociales» *Papers*, núm. 78 (2005), p. 169-193.
- IDHPA (Instituto de Derechos Humanos Pedro Arrupe). *Los derechos humanos en el País Vasco*. Bilbao: Universidad de Deusto, 2007.
- LEICHENRING, K. *Proporcionar una asistencia sanitaria y social integrada a las personas mayores: perspectiva europea*, 2005. <<http://www.imersomayores.csic.es/documentos/documentacion/estudiosyresultados/perfiles/boletinsobreenejec15.pdf>> [Consultat el 21 de gener de 2008].
- MARSHALL, T. H. «Ciudadanía y clase social». *Reis* (1997), núm. 79/97, p. 297-344.
- MARTÍN, M. *Manual de indicadores para el diagnóstico social* (sense data). <<http://www.diagnosticosocial.com/archivos/Indicadores.pdf>> [Consultat el 21 de gener de 2008].
- NAVARRO, S. «Desde la red social: nuevos imaginarios y geografías en la intervención familiar». *Revista de Servicios Sociales y Política Social* (2002), núm. 58, 2n trimestre, p. 9-31.
- RODRÍGUEZ, P. *El sistema español de servicios sociales y las necesidades derivadas de la atención a la dependencia* (2006). <http://www.falternativas.org/base/download/ce34_10-05-06_doc87.pdf> [Consultat el 21 de gener de 2008].
- RUEDA, J. M. «Atención a la infancia dentro de los servicios sociales: modelos técnicos». A: Rubiol, G. (comp.): *Comunitat, participació i benestar social*. En homenatge a Josep M. Rueda. Barcelona, Diputació de Barcelona, 1998, p. 155-172.
- UNIÓ EUROPEA. *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*, 2007. <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:ES:PDF>> [Consultada el 21 de gener de 2008].
- VICENTE GIMÉNEZ, T. *La exigibilidad de los derechos sociales*. València, Tirant lo Blanch, 2006.

Resumen

Desigualdades territoriales de renta en Barcelona

Maria Jesús Calvo

Este artículo es una síntesis del estudio de la distribución territorial de la renta en Barcelona. En este trabajo se explica el origen y el procedimiento de elaboración de un indicador que mide la distribución de la renta familiar dentro de Barcelona, también se presentan los resultados y las principales conclusiones del modelo para el año 2005.

A partir de un dato oficial de renta a escala municipal procedente de macromagnitudes de la economía catalana, se construye un modelo mediante la combinación de distintas variables que, una vez agregadas y ponderadas, ofrece unos valores medios de renta o capacidad económica de las personas residentes de los diferentes ámbitos territoriales inframunicipales. Los ámbitos territoriales analizados son: las 248 zonas pequeñas de investigación de la ciudad, las 38 zonas estadísticas grandes, los diez distritos y el conjunto de la ciudad.

Las variables utilizadas para la construcción del índice de renta familiar disponible informan del nivel educativo, la situación laboral, las características y la evolución del parque de turismos, y los precios en el mercado inmobiliario residencial secundario.

Los valores presentados no corresponden a individuos ni a hogares, sino que son medias teóricas aplicadas a las personas que residen en las diferentes unidades territoriales estudiadas.

La Ley 12/2007 de Servicios Sociales en el marco de las nuevas políticas de servicios sociales en Cataluña

Pep Adelantado

La Ley 12/2007 de Servicios Sociales aprobada por el Parlamento de Cataluña ha significado un hito importante en la evolución de las políticas de servicios sociales en Cataluña y, más concretamente, en el proceso de universalización de los derechos sociales. El presente trabajo tiene por objetivo analizar el contexto que llevó a la elaboración y aprobación de esta ley, sus contenidos básicos y sus potencialidades y limitaciones en lo relativo a la universalización de los derechos sociales. En primer lugar, se ofrece una mirada amplia a los cambios sociales que están teniendo lugar en la actualidad y a los retos que estos cambios plantean para las políticas de servicios sociales. En segundo lugar, se ofrece una perspectiva general sobre cómo han ido evolucionando las políticas de servicios sociales en Cataluña y cuál es, por tanto, el contexto en que se elabora la Ley 12/2007 de Servicios Sociales. En

tercer lugar, se realiza un análisis de las principales debilidades, amenazas, fortalezas y oportunidades (DAFO) de esta ley. De todo el análisis se extrae una serie de conclusiones básicas.

Nuevas tendencias legislativas en servicios sociales: hacia el reconocimiento del derecho subjetivo y la universalización

Toni Vilà

En los dos últimos años hemos presenciado importantes avances normativos en el terreno de los servicios sociales en Cataluña. La Ley de Autonomía y Atención a las Personas en Situación de Dependencia, la Ley de Servicios Sociales, la Ley de Prestaciones Sociales de Carácter Económico y el propio Estatuto de Autonomía de Cataluña configuran un nuevo corpus legislativo con importantes potencialidades, por lo menos, en tres dimensiones: el reconocimiento del acceso a los servicios sociales como derecho subjetivo de las personas; la universalización del sistema de servicios y prestaciones sociales; y el impulso de un nuevo modelo organizativo basado en los principios de la cooperación interadministrativa y la corresponsabilización público-privada. Desde una perspectiva más crítica, sin embargo, podemos señalar algunas limitaciones y retos. La materialización de los derechos subjetivos y la universalidad en el acceso a los servicios sociales dependerá de la concreción técnica y presupuestaria de las leyes. Su desarrollo planteará importantes retos desde el punto de vista de la gestión, particularmente en lo relativo a la cooperación interadministrativa. En definitiva, a pesar de los avances que representan, todavía nos queda un largo camino para evaluar su despliegue.

Longevidad y dependencia, implicaciones sociales y económicas

Montserrat Guillén i Estany

El aumento de la longevidad se mide como incremento en los años esperados de vida, pero también se tiene que evaluar en términos de la capacidad de poder llevar una vida autónoma. Este trabajo se centra en las personas a partir de los 65 años, analiza las perspectivas de longevidad de nuestro entorno y las implicaciones de las situaciones de dependencia.

Se calcula la esperanza de vida a partir de los 65 años, separando la duración esperada de la vida en el tiempo en que se disfruta de un estado de salud aceptable y en los años en los que se necesita la asistencia de un tercero. Se estima el coste de

atención a las personas mayores y de atención a las personas con dependencia. Se muestra que las ayudas públicas previstas en el Sistema para la Autonomía y la Atención a la Dependencia podrán abarcar a una parte del colectivo, pero que los individuos o sus familias deberán implicarse en la financiación o la prestación de los servicios. El sistema público podría cubrir, aproximadamente, tan sólo un 15-17% de los costes esperados de asistencia de larga duración a las personas mayores.

Los resultados sobre número de personas con dependencia permiten conocer cifras globales sobre el mercado de trabajo que potencialmente genera la prestación de servicios y, en el plano individual, la estimación del coste económico es útil para planificar el ahorro.

El agravio comparativo económico de las personas con discapacidad en la ciudad de Barcelona Instituto Municipal de Personas con Discapacidad

Este artículo presenta una síntesis del estudio del agravio comparativo económico de las personas con discapacidad en la ciudad de Barcelona.

El objetivo del estudio es aportar elementos de profundización y de objetivación en lo relativo al agravio económico comparativo de vivir con discapacidad, es decir, el sobreesfuerzo económico que tiene que realizar una persona con discapacidad respecto de las personas que no la tienen.

El estudio se basa en el análisis de estadísticas, publicaciones y otros materiales disponibles sobre el tema de la discapacidad, así como en la opinión y los conocimientos de varios expertos en esta materia. También se ha realizado una investigación cualitativa mediante entrevistas a personas con discapacidad, personas de su entorno familiar y representantes de asociaciones para personas con discapacidad y profesionales expertos en el campo de la discapacidad.

El estudio tiene en cuenta todo el abanico de tipologías de discapacidad —física, intelectual, auditiva, visual y enfermedad mental—, incorpora diferentes perfiles de necesidad y tiene en cuenta una amplia gama de costes: atención personal, adicionales para la vida diaria, costes de oportunidad de los individuos y de las familias, y entorno de apoyo. La investigación analiza también el sistema público de prestaciones como factor reductor de la dimensión del agravio. Todo ello se sistematiza y se articula con el fin de acabar concretando el coste estimativo del agravio.

Las personas mayores con dependencia en Barcelona

Josep Ferrando, Maica Rodríguez-Sanz, Albert Espelt,
Aina Plaza, Joaquim Costa, Carme Borrell

El objetivo de este artículo es describir la magnitud y la evolución de la dependencia en la ciudad de Barcelona entre las personas mayores de 65 años, así como sus principales características sociodemográficas y socioeconómicas.

En el año 2006, en Barcelona, el 48,8% de las personas de 65 o más años presentaba algún grado de dependencia. Eso quiere decir que entre 145.334 y 186.095 barceloneses de estas edades presentaban dependencias. El 20,2% presentaba dependencias leves; el 10,7%, dependencias moderadas; el 7,9%, dependencias graves, y el 4%, grandes dependencias. La prevalencia de dependencia es más alta en las mujeres (57,1% de las mujeres frente al 35,4 de los hombres de 65 años o más), en las personas de mayor edad y de clase social desfavorecida. Las personas dependientes en Barcelona han aumentado a lo largo de los últimos años. L'Eixample es el distrito con más población dependiente.

La percepción del apoyo social de la población dependiente era alta pero disminuía progresivamente a medida que aumentaba el grado de dependencia. Tanto en hombres como en mujeres, las dependencias de mayor gravedad eran superiores en las clases sociales menos favorecidas, en las personas con menores niveles de renta y de estudios. El 75,9% de las personas dependientes presentaba bastante dificultad para realizar algunas de sus actividades de la vida diaria.

La puesta en marcha de la Ley de Promoción de la Autonomía Personal y de Atención a las Personas en Situación de Dependencia en Barcelona

Albert Espelt, Josep Rodríguez-Roca, Aina Plaza, Teresa Roigé,
Pilar Landeira, Josep Farrés

En España se ha aprobado la Ley de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las Personas en Situación de Dependencia. La atención a las personas en situación de dependencia y la promoción de su autonomía personal constituye uno de los principales retos de la política social de los países desarrollados. Tal y como subraya la ley, el reto de la ley es poder atender a las necesidades de las personas que, por encontrarse en situación de especial vulnerabilidad, requieren ayuda para desarrollar las actividades esenciales de la vida diaria, tener una mayor autonomía personal y poder ejercer plenamente sus derechos de ciudadanía.

Se ha definido un modelo de despliegue progresivo, que prevé implantar la ley a lo largo del periodo 2007-2015. En el año 2007 la población diana son las personas con gran dependencia (grado III), un grupo de población que en términos relativos tiene una baja prevalencia pero que presenta una gran complejidad en cuanto a necesidad de atención. Gradualmente se irá incorporando la población en situación de dependencia grave y moderada. La implementación progresiva debe permitir plantear un proceso dinámico de planificación y ordenación de los servicios sociales, que adapte las respuestas a las necesidades de la población beneficiaria y de los servicios implicados.

Este artículo es un resumen sobre el contexto normativo de la valoración y la atención a las personas con dependencia en Barcelona y aporta un análisis del impacto de la ley en el primer año de puesta en marcha.

El despliegue de la ley de la dependencia: retos de gestión para el gobierno local

Albert Serra, Pau Mas

En enero de 2007 se inició el despliegue de la Ley 39/2006, de 14 de diciembre, de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las Personas en Situación de Dependencia, novedad histórica en el desarrollo del estado del bienestar en España. La ley instaura un sistema de despliegue organizativo de gran complejidad técnica, organizativa y económica, que requiere de una maquinaria de gestión y organización que a día de hoy aún no existe y que sitúa a la Administración en una situación delicada, especialmente a la Administración local. Este artículo tiene por objetivo principal el análisis de esta problemática en el ámbito local. El artículo presenta sus principales dimensiones y apunta algunas recomendaciones, así como los factores críticos de éxito, que deberían constituir el centro de atención de todos los agentes implicados en el diseño, la provisión y la producción de los servicios de atención a la dependencia.

La población con valoración de discapacidad en la ciudad de Barcelona

Aina Plaza, Albert Espelt, Josep Farrés, M. Rosario Borda, Laura Trujillo, Roser Torrentó

El objetivo del estudio es conocer y describir las prevalencias de la población con certificado oficial de discapacidad residente

en Barcelona y compararlas con las esperadas en la comunidad a partir de la Encuesta sobre Discapacidades, Deficiencias y Estado de Salud, realizada en el año 1999 por el Instituto Nacional de Estadística, así como las características sociodemográficas, las tipologías de discapacidades y los grados de afectación, y determinar la asociación entre el grado de afectación y la edad, el sexo y la tipología de discapacidad.

El estudio se ha elaborado a partir de la base de datos de personas valoradas con discapacidades del Departamento de Acción Social y Ciudadanía de la Generalitat de Catalunya en el año 2006.

Este año en Barcelona hay 106.265 personas con certificado oficial. Si bien los hombres tienen una tasa de certificado más elevada que las mujeres (67,6% y 64,9% respectivamente), las mujeres muestran una tasa superior de discapacidades con mayor grado de afectación (17,1% y 15,2% respectivamente). Predomina la población envejecida.

El 46,3% de la gente con certificado lo obtiene cuando tiene entre 35-64 años. Las mujeres y las personas mayores son los grupos que en mayor medida no tienen certificado oficial de discapacidad.

Las mujeres muestran un mayor porcentaje de discapacidades físicas motrices y por enfermedades mentales; los hombres de discapacidades físicas no motrices y psíquicas.

Las principales variables de vulnerabilidad de tener un mayor grado de afectación son tener discapacidad visual, 85 años o más y ser mujer.

Razones técnicas y normativas del carácter universal de la renta básica

Daniel Raventós

Este escrito se centra en la exposición de las ventajas técnicas de una medida universal por excelencia, la renta básica, que se han desarrollado a lo largo de los últimos años en distintos estudios académicos. Por renta básica se entiende un ingreso pagado por el Estado, como derecho de ciudadanía, a cada miembro de pleno derecho o residente de la sociedad, incluso si no quiere trabajar de forma remunerada, sin tomar en consideración si es rico o pobre o, dicho de otra manera, independientemente de otras fuentes de renta que pueda tener y sin que importe con quién conviva. A continuación se describen algunos de los objetivos sociales más interesantes que la renta básica podría satisfacer. Seguidamente, se apuntan algunas abreviadas reflexiones

sobre el actual sistema impositivo de nuestras economías y sobre una posible forma de financiación de la renta básica. Finalmente, se hace una corta mención de algunas perspectivas de la renta básica en determinados países, y se incluye una referencia a los debates parlamentarios de distintas propuestas de ley sobre esta cuestión en Cataluña y en el Reino de España.

La universalización de los servicios sociales desde dentro. Reflexión sobre la finalidad propia, el contenido técnico y la estructuración y gestión de los servicios sociales en y para su proceso de universalización

Fernando Fantova

Situándose en el contexto marcado por la aprobación, en las Cortes Generales, de la Ley 39/2006 de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las Personas en Situación de Dependencia y, en el Parlamento de Cataluña, de la Ley 12/2007 de Servicios Sociales, el artículo plantea un análisis acerca de algunas eventuales condiciones favorecedoras de la universalización de los servicios sociales, como derecho social de ciudadanía. Así, se refiere a la definición de su objeto en clave de promoción y protección de algún bien que todas las personas puedan, en principio, percibir como necesario y atractivo, como ocurre con otras ramas de la acción pro bienestar (y otros derechos sociales). A partir de una propuesta de conceptualización, identifica también algunas características de la intervención social que se realiza en los servicios sociales y de su estructuración y gestión que también podrían coadyuvar en el proceso de universaliza-

ción, sin desconocer que éste se ha de apoyar, en buena medida, en claves de tipo jurídico y económico que no son abordadas en el artículo.

Los hábitos deportivos en Barcelona, 2006

Marta Carranza, Joana Carbó

El artículo presenta los resultados de la cuarta encuesta sobre hábitos deportivos en Barcelona (2006).

El principal objetivo de este estudio es conocer con más profundidad a la población barcelonesa en relación con el deporte y su práctica. Esta información orientada a identificar una oferta de servicios y equipamientos deportivos de la ciudad más ajustada a las necesidades y demandas de ciudadanos y ciudadanas debe facilitar una mejor gestión de los recursos económicos, materiales y humanos disponibles a escala global, pero también territorialmente.

Esta encuesta, así como el análisis comparativo de la evolución de los datos respecto a las anteriores ediciones de 1989, 1995 y 1999 que aquí se exponen, debe orientar las líneas estratégicas del deporte municipal.

La proporción de personas entrevistadas que practica alguna actividad deportiva ha aumentado 18,3 puntos respecto a 1995, aunque la práctica de las mujeres (48,2%) todavía sigue siendo inferior a la de los hombres (51,8%).

La diversificada práctica deportiva presenta diferencias según el sexo y el grupo de edad referente a la práctica deportiva, opiniones generales sobre las actividades fisicodeportivas,

Summary

Income inequalities in Barcelona, by territory

Maria Jesús Calvo

This article summarises the study of territorial income distribution in Barcelona. Besides describing the origins and procedures to formulate an indicator to measure the distribution of family income in Barcelona, the study also presents the results and main conclusions obtained from this model for the year 2005.

Based on official figures for income in the city, taken from overall figures for the Catalan economy, a model is constructed by combining different variables that, once aggregated and weighted, enable us to obtain average figures on the income or economic capacity of people residing in the different municipal territories. The territorial units studied are: the city's 248 small research units, the 38 large statistical zones, the ten districts and the city overall.

The variables used to build up the picture of family disposable income provide information about educational levels, employment situation, car fleet characteristics and evolution and prices on the second home property market.

The figures presented do not correspond to individuals or homes; rather, they are theoretical averages applied to people who reside in the different territorial units studied.

Law 12/2007, on social services, in the framework of the new social services policies in Catalonia

Pep Adelantado

Law 12/2007, on social services, approved by the Catalan Parliament, marked an important turning-point in the development of social services policy in Catalonia, particularly as regards guaranteeing social rights for all citizens. This article seeks to describe the context in which this law was drafted and approved with regard to making social rights universal. Firstly, it provides a broad overview of the social changes that are taking place at present and the challenges these pose to social services policy. The article then goes on to describe the development of social services policy in Catalonia and, therefore, the context in which Law 12/2007 on social services was drawn up. Thirdly, a SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threats) analysis is made of Law 12/2007. Finally, basic conclusions are drawn from this overall study.

New legislative trends in social services: towards recognition of the subjective and universal social rights.

Toni Vilà

In recent years, we have seen considerable legislative advances in the field of social services in Catalonia. The laws on autonomy and care for dependant people, social services and on economic social provisions, and the Catalan Statute of Autonomy itself form a raft of legislative measures with considerable importance in at least three areas: recognition of access to social services as a subjective right of people; universal access to the system of social services and provisions; and the establishment of a new organisational model based on the principles of inter-administrative cooperation and shared public-private responsibility. However, from a more critical standpoint, we can point out certain limitations and challenges here. In order to make subjective rights and universal access to social services a reality, much will depend on the technical and budget resources devoted to implementing the law. The law will pose important challenges as regards management, particularly in the field of inter-administrative cooperation. In short, despite the advances these laws represent, there is still a long way to go before we can assess their practical effects.

Longevity and dependency, social and economic implications

Montserrat Guillén i Estany

Increasing longevity is measured as rising life expectancy, but should also be studied in terms of the ability to lead a self-dependent life. This article focuses on people aged 65 years and over, discussing the prospects for longevity in our society, and the implications with regard to situations of dependency.

Life expectancy after 65 is calculated, separating the expected duration of life whilst enjoying an acceptable state of health from the years when third-party assistance is required. The cost of caring for the elderly and dependent people is calculated, showing that the public aid provided by the System for Autonomy and Care for Dependents may cover some needs amongst the group concerned, but that individuals or their families will have to become involved in paying for or providing other services. The public system will cover just 15-17% approximately of the expected cost of long-term care for the elderly.

The figures obtained on numbers of dependent people enable us to calculate the potential overall effect on the employ-

ment market of the provision of services and, in individual terms, an estimate of economic costs, useful for planning savings.

Comparative economic inequality of people with disabilities in the city of Barcelona

Municipal Institute for People with Disabilities

This article summarises a study of the comparative economic inequality suffered by people with disabilities in the city of Barcelona.

The purpose of the study is to make an in-depth, objective analysis of the comparative economic inequalities caused by the fact of living with disabilities, that is to say, the extra economic effort that people with disabilities have to make compared to people without disabilities.

The study is based on analysis of statistics, publications and other materials available on the theme of disability, and on the knowledge and opinions of various experts in this field. Qualitative research was also carried out through interviews with people with disabilities, their families and representatives from associations for people with disabilities and professionals and experts in the field of disability.

The study takes into account the whole range of disabilities –physical and intellectual disability, hearing and sight impairments and mental illness– and considers different needs profiles and a wide array of costs: personal care, additional everyday expenses, opportunity costs of individuals and their families, and supporting environment. It also takes into account the public services provided as a factor reducing the magnitude of inequalities. All this information is systemised and weighed up in order to formulate the estimated costs of these inequalities.

Dependent elderly people in Barcelona

Josep Ferrando, Maica Rodríguez-Sanz, Albert Espelt, Aina Plaza, Joaquim Costa, Carme Borrell

The aim of this article is to describe the magnitude and evolution of dependence in the city of Barcelona amongst people aged over 65, and their principal socio-demographic and socio-economic characteristics.

In 2006, some 48.8% of people aged 65 and over in Barcelona presented some degree of dependence. This means that between 145,334 and 186,095 Barcelonans were dependent to some extent. Of these, 20.2% presented minimum dependen-

cies, 10.7% moderate dependencies, 7.9% severe dependencies and 4% maximum dependencies. Dependence is more prevalent amongst women (57.1%) than amongst men (35.4% of those aged 65 or over) in older age groups and the less-favoured social classes. Numbers of dependent people in Barcelona have increased in recent years. The Eixample district is that with the highest dependent population.

The dependent population had a high perception of social support, but this decreased as the degree of dependency increased. In both men and women, less severe dependencies were higher in the less-favoured social classes and amongst people with lower income and level of studies. Some 75.9% of dependent people reported serious difficulties in carrying out at least some everyday activities.

Implementing the law to promote personal autonomy and care for dependent people in Barcelona

Albert Espelt, Josep Rodríguez-Roca, Aina Plaza, Teresa Roigé, Pilar Landeira, Josep Farrés

Spain has approved the Law to promote personal autonomy and care for people in a situation of dependency. Caring for dependent people and promoting their personal autonomy is one of the main challenges to social policy in the developed countries. As is pointed out in the text of the law itself, its challenge is to attend to the needs of particularly vulnerable people who require help to carry out the basic everyday activities, achieve greater personal autonomy and fully exercise their rights as citizens.

A model has been established for the gradual application of the law, which will see its provisions fully applied over the course of the 2007-2015 period. The target population in 2007 are people with a high degree of dependency (“third degree”), a group that is relatively small but highly complex in terms of care needs. Subsequently, those with severe and moderate degrees of dependency will begin to be covered by the law’s provisions. This gradual implementation will enable a dynamic planning and organisational process to be applied to social services, which will adapt the responses necessary for the beneficiary population and the services involved.

This article contains a summary of the legal context for evaluating and providing care to dependent people in Barcelona, as well as reviewing the impact of the new law over the first year since it was entered on the statute books.

Applying the law on dependency: challenges for local authority management

Albert Serra, Pau Mas

Law 39/2006, of December 14, on promoting personal autonomy and caring for people in a situation of dependency, began to be applied in January 2007, marking a historical development in Spanish welfare legislation. The law introduces a highly complex system in terms of technical and organisational issues and finance, requiring management and organisational machinery that still does not exist even today and places the administration in a delicate position. This is the case, particularly, of local authorities. The main purpose of this article is to study the problems that arise at the local level, presenting their principal magnitudes and putting forward recommendations, as well as indicating critical factors for success that should be the focus of attention for all those involved in the design, delivery and production of services to care for dependent people.

Study of people officially recognised as having disabilities in the city of Barcelona

Aina Plaza, Albert Espelt, Josep Farrés, M. Rosario Borda, Laura Trujillo, Roser Torrentó

The object of this study is to survey and describe predominant traits amongst members of the population issued with the official certificate of disability resident in Barcelona, and to compare this with the data expected from the community based on the Survey of Disabilities, Impairments and State of Health carried out in 1999 by the National Statistics Institute, along with socio-demographic characteristics, types and degrees of disability, and to ascertain the link between degree of disability and age, gender and type of disability.

The study was drawn up using the database of people recognised as having disabilities by the Department for Social Action and the Citizen in 2006.

There are 106,265 people with the official certificate in Barcelona this year. Whilst more men than women have the certificate (67.6‰, compared to 64.9‰), women present both a higher rate and higher degrees of disability (17.1‰ and 15.2‰ respectively). The elderly form the predominant age group.

Amongst people with the certificate, 46.3% are in the 35-64 age group. Women and the elderly are the groups where fewer people have the official certificate of disability.

The highest percentages of motor physical disabilities and

mental illness are amongst women, whilst men account for the highest numbers of non-motor physical disabilities and mental disabilities.

The main vulnerability variables with the highest degree of disability are visual impairment, 85 years or more and women.

Technical and legislative reasons for a universal basic income

Daniel Raventós

This study focuses on describing the technical advantages of an absolutely crucial universal measure, basic income (BI), developed by various academic studies in recent years. By BI we mean: income paid by the State as a right to all full members or residents of a society, even if they do not perform remunerated work, regardless of whether they are rich or poor or, to put it another way, of any other sources of income they may have and regardless of who they may live with. The article then provides a description of certain social objectives that BI could achieve. Next, certain brief reflections are noted on the current tax system and on the possible way of financing BI. Finally, the work reviews the prospects for BI in various countries, including a reference to the parliamentary debates over different proposals for laws introducing BI in Catalonia and Spain as a whole.

Universal social services, from within.

A reflection on the aims, technical content and structure and management of social services in and for the process of making such services universal

Fernando Fantova

Within a context marked by the Spanish Parliament's approval of Law 39/2006, of December 14, on promoting personal autonomy and caring for people in a situation of dependency, and the Catalan Parliament's approval of Law 12/2007, on social services, this article discusses certain conditions that may help to make access to social services a universal social right enjoyed by all citizens. The article refers to the definition of the laws' object with regard to promoting and protecting a certain good that everyone should, in principle, be able to understand as necessary and desirable, as occurs in other fields of action aimed at the common good (and other social rights). Based on a proposed conceptualisation, the author also identifies certain character-

istics of social intervention carried out within the social services, and its structure and management, which could contribute to the process of making social services a universal right, without ignoring the fact that this process should be supported, to a large extent, by legal and economic factors not considered in the article.

Sports habits in Barcelona, 2006

Marta Carranza, Joana Carbó

The article presents the results from the fourth survey of sports habits in Barcelona (2006).

The main objective of this study is to gather more in-depth information on the Barcelona's population relations to sport and playing sports. The information will be used to adapt the city's sports services and facilities more closely to the needs and de-

mands of its citizens, improving management of the economic, material and human resources available, both overall and on a territorial basis.

This survey and the comparative analysis of the data compared to earlier studies (1989, 1995 and 1999) outlined here will help to formulate the strategic guidelines for promoting sport in the city.

The proportion of people interviewed who take part in some kind of sporting activity increased by 18.3 compared to 1995, though proportionately fewer women than men continue to practice a sport of some kind (48.2% of women compared to 51.8% of men).

The diversified sporting practices in the city show differences according to gender and age group, general opinions of physical and sports activities, membership of sports clubs and sport for the family.